

Dominika Kuźnicka
(Uniwersytet Wrocławski)

POZYCJA PRAWNA I SPOŁECZNA *SHE-MALE* W INDIACH

ABSTRACT

THE LEGAL AND SOCIAL POSITION OF SHE-MALE IN INDIA

According to the definition in the English Oxford Living Dictionary, the term ‚she-male’ means a passive male homosexual or hermaphrodite. In India, transgender people are legally recognized third sex. At the same time, on the one hand their social position is very high – they are respected, they take part in the most important rituals in India, and the rest of India are often afraid of them, because their unusual behavior can bring disgrace to the family. On the other hand, it is a socially excluded group, often deprived of the right to health care or the right to education. This article is designed to bring the Polish reader closer to the legal regulations regarding transgender people in India and their social position. In addition, the actual observance of the rights of these persons will also be examined and the most up-to-date reports of independent organizations protecting human rights in this area will be discussed.

KEYWORDS: India, human rights, discrimination, shemale, transgender, *hijras*.

Wstęp

Zgodnie z definicją w *English Oxford Living Dictionary* pojęcie *she-male* oznacza pasywną męską osobę homoseksualną bądź hermafrodytę¹. W Indiach osoby te są określane jako *hijras* bądź *Aravani*, *Aruvani* lub *Jagappa*.

1 *English Oxford Living Dictionary*, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/she-male> [dostęp: 15.03.2018].

Tożsamość płciowa jest jednym z najbardziej fundamentalnych aspektów życia, który odnosi się do wewnętrznego poczucia, że osoba jest mężczyzną, kobietą, transseksualistą lub osobą transseksualną. Płeć danej osoby jest zwykle przypisywana od urodzenia, ale stosunkowo mała grupa osób może rodzić się z ciałami, które zawierają oba lub pewne aspekty zarówno fizjologii męskiej, jak i żeńskiej. Czasami problemy z anatomią narządów płciowych mogą pojawiać się u niektórych osób, a ich wrodzone postrzeganie samych siebie nie jest zgodne z płcią przypisaną im przy urodzeniu i może obejmować osoby transseksualne przed i po zabiegu, a także osoby, które nie decydują się na poddanie się lub nie mają dostępu do operacji, a także osoby, które nie mogą przejść owej go zabiegu pomyślnie.

Kraje na całym świecie, w tym Indie, zmagają się z kwestią przypisania płci osobom, które uważają, że należą do płci przeciwnej. Nieliczne osoby podejmują zabiegi chirurgiczne i inne, mające na celu zmianę ich wyglądu fizycznego i ciała, aby uzyskać cechy płci związane z ich postrzeganiem płci, co prowadzi do komplikacji prawnych i społecznych, ponieważ oficjalne zapisy ich płci po urodzeniu są niezgodne z założoną tożsamością płciową. Tożsamość płciowa odnosi się do głęboko odczuwanego wewnętrznego i indywidualnego doświadczenia danej płci, które może, ale nie musi, odpowiadać płci przypisanej przy narodzinach, w tym indywidualnemu zmysłowi ciała, który może obejmować dowolnie wybraną modyfikację wyglądu cielesnego lub funkcji przez działanie medyczne, chirurgiczne lub inne środki i inne formy płci, w tym ubiór, mowę i manieryzmy. W związku z tym tożsamość płciowa odnosi się do samoidentyfikacji osoby jako mężczyzny, kobiety, transseksualisty lub innej zidentyfikowanej kategorii.

Zgodnie z indyjskim prawem, osoby transpłciowe są prawnie rozpoznawane trzecią płcią. Jednocześnie z jednej strony ich pozycja społeczna jest bardzo wysoka – obdarzani są szacunkiem, biorą udział w najważniejszych w życiu Indusów rytuałach, a pozostali mieszkańcy Indii często się ich obawiają, ponieważ ich niecodzienne zachowanie może przynieść hańbie rodzinie. Z drugiej strony jest to grupa wykluczona społecznie, często faktycznie pozbawiona prawa do opieki zdrowotnej czy prawa do edukacji. W niniejszym artykule postaram się przybliżyć regulacje prawne dotyczące osób transpłciowych obowiązujące w Indiach oraz wskazać, skąd wynika ich szczególna pozycja społeczna oraz czym się ona objawia.

1. Prawne regulacje dotyczące pozycji osób transpłciowych w Indiach

Indie jako jedno z niewielu państw na świecie zapewnia prawa osobom transpłciowym na poziomie ustaw krajowych. Niezależnie od tego, w 1948 Indie zagłosowały za przyjęciem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i zobowiązały się do jej przestrzegania. Deklaracja już w art. 2 zapewnia prawa zawarte w deklaracji każdemu człowiekowi niezależnie od jego płci, w tym również prawa do życia, wolności i bezpieczeństwa jego osoby a także zgodnie z art. 7 równość wobec prawa i zakaz dyskryminacji w zakresie dostępu do ochrony prawnej. Zgodnie z PDPC, wszyscy uprawnieni są do ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją. Niewiążący charakter PDPC i ogólność jej postanowień nie gwarantuje adekwatnej ochrony, a państwa–strony nie zawsze przestrzegają jej postanowień. Wydaje się zatem, że pomimo szczególnego znaczenia, jaki posiada Deklaracja, nie może ona stanowić punktu wyjścia do dalszych rozważań w zakresie pozycji prawnej *hirjas* w Indiach.

10 kwietnia 1979 Indie zaakceptowały i przystąpiły do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych, a trzy miesiące później wprowadziły jego postanowienia w życie. Zgodnie z art. 2 MPPOiP, każde z państw–stron traktatu zobowiązane jest do zapewnienia wszystkim osobom znajdującym się pod jego jurysdykcją prawa uznane w Pakcie, bez jakiegokolwiek względu na przynależność takie, jak rasa, kolor skóry, płeć, język, wyznanie, poglądy polityczne lub innego rodzaju, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie i inne. Chociaż artykuł ten nie odnosi się wprost do zakazu dyskryminacji, tak jak robi to Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, biorąc pod uwagę intencje autorów MPOiP, których celem było użycie sformułowania, które w pełni oddawało idee zakazu arbitralnych i nieuzasadnionych różnic w traktowaniu jednostek, nie ma to żadnego znaczenia². W 1994 r. w sprawie *Toonen v. Australia* Komitet Praw Człowieka potwierdził, że odniesienie do zakazu dyskryminacji ze względu na płeć obejmuje również zakaz dyskryminacji z uwagi na orientację seksualną³.

2 Zob. K. Sękowska-Kozłowska, R. Wieruszowski, *Komentarz do art. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*, [w:] R. Wieruszowski (red.) *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 46.

3 Zob. decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 31 marca 1994 r. w sprawie 488/1992, *Toonen v. Australia*.

ONZ wskazuje na szereg obowiązków ciążących na państwach–stronach Paktu związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji jednostki z uwagi na ich płeć bądź identyfikację seksualną. Komitet podkreśla, że jest to fundamentalny obowiązek państw–stron, który wymaga od Państwa podjęcia wszelkich kroków w celu przeciwdziałania dyskryminacji zarówno w sferze publicznej jak i prywatnej⁴. Państwa–strony powinny wdrożyć regulacje antydyskryminacyjne, w szczególności w stosunku do osób LGTB i transseksualnych w celu zagwarantowania dostępu do służby zdrowia, edukacji, pracy, wody i bezpieczeństwa socjalnego⁵. Państwa–strony są również zobowiązane do zapobiegania aktom dyskryminacji wobec dzieci, w szczególności nękania w szkołach czy braku dostępu do informacji na temat możliwych zabiegów medycznych. Strony Paktu mają również obowiązek rozpoznawania różnych płci (nie tylko płci męskiej i żeńskiej) i powstrzymać się od nadużyć, przymusowej sterylizacji, leczenia czy rozwodów⁶. ONZ wzywa państwa do opracowania kampanii edukacyjnych i szkolenia urzędników państwowych w celu zwalczania stygmatyzacji i dyskryminujących postaw, zapewnienia ofiarom dyskryminacji skutecznych i odpowiednich środków zaradczych oraz zapewnienia, że sprawcy staną w obliczu odpowiedzialności administracyjnej, cywilnej lub karnej, w zależności od przypadku⁷. ONZ wzywa do zapewnienia prawnego uznania i ochrony parom homoseksualnym⁸.

- 4 Raport Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, *Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity*, Maj 2015, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/29/23&referrer=/english/&Lang=E [dostęp: 15.03.2018].
- 5 Zob. Komentarz Ogólny nr 20 do art. 2 ust 2 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, E/C. 12/GC/20, Raport Indonezji z przestrzegania Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych – wnioski Komitetu ds. Gospodarczych i Społecznych, E/C. 12/IDN/CO/1, Uwagi końcowe Komitetu Praw Dziecka na temat 2 i czwartego sprawozdania okresowego Iraku, CRC/C/IRQ/CO/2–4.
- 6 Rozważania końcowe na temat sprawozdań przedłożonych przez państwa strony artykuł 40 Przymierza. Uwagi końcowe Komitetu Praw Człowieka, CCPR/C/IRL/CO/3, Wnioski końcowe dotyczące czwartego raportu okresowe Irlandii, CCPR/C/IRL/CO/4.
- 7 Uwagi podsumowujące dotyczące drugiego raportu okresowego Albanii, CCPR/C/ALB/CO/2.
- 8 Wnioski końcowe dotyczące połączonego czwartego i piątego sprawozdania Bułgarii, przyjęte przez Komitet na czterdziestej dziewiątej sesji (12–30 listopada 2012 r.) E/C. 12/BGR/CO/4–5.

ONZ wskazuje, że państwa–strony, powinny uchylić przepisy stosowane w celu karania osób ze względu na ich orientację seksualną i tożsamość płciową, w tym prawa kryminalizujące homoseksualizm i *cross-dressing*, i odrzuciły próby usprawiedliwienia takiego prawa ze względu na ochronę zdrowia publicznego lub moralności. Państwa muszą się powstrzymać od aresztowania lub zatrzymania osób z powodu orientacji seksualnej i tożsamości płciowej⁹.

Jednym z najważniejszych dokumentów stworzonych przez społeczność międzynarodową, są często przywoływane w orzecznictwie indyjskich sądów Zasady Yogyakarty. Zostały one opracowane w 2006 r. przez przedstawicieli organizacji stojących na straży przestrzegania praw człowieka. Zasady Yogyakarty dotyczą zastosowania prawa międzynarodowego, ze szczególnym uwzględnieniem międzynarodowych praw człowieka w stosunku do kwestii orientacji seksualnych i świadomości płciowej (gender). Zasady Yogyakarty opierają się na prawach człowieka i wyrażają potrzebę ich ochrony z uwagi na orientację seksualną lub tożsamość płciową. Wyjaśnieniem sensu i potrzeby publikacji zasad zajmuje się Preambuła Zasad i opis kolejnych punktów Karty. Najważniejszymi zasadami Yogyakarty są prawo do korzystania z praw człowieka, niedyskryminacji i podmiotowości prawnej, prawo do bezpieczeństwa, prawa ekonomiczne, społeczne i kulturalne, prawo do zgromadzeń i wyrażania opinii, prawo do azylu i wolności poruszania się, prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym i publicznym, prawo do obrony praw człowieka oraz prawo do zadośćuczynienia i ochrony prawnej¹⁰.

Niezależnie od regulacji międzynarodowych, które gwarantują określone prawa osobom transpłciowym, wciąż niewiele państw na świecie wdrożyło regulacje krajowe, które mają zabezpieczyć prawa przyznane hermafrodytom w porządku prawnym państw–stron. Indie są jednym z tych krajów, które takie regulacje przyjęły, aczkolwiek z różnym skutkiem wdrażają.

Indyjski Kodeks Karny z 1830 r. w art. 377 penalizuje „aktywność seksualną przeciwko naturze ludzkiej” i przez wiele lat stanowił podstawę dla karania i dyskryminacji osób transpłciowych. Czyn opisany w art. 377 Kodeksu Karnego zagrożony jest karą dożywocia, 10 lat pozbawienia wolności i grzywny. Przepis precyzuje, że penetracja jest

⁹ Raport Wysokiego Komisarza..., *op. cit.*

¹⁰ The Yogyakarta Principles, <https://yogyakartaprinciples.org/> [dostęp: 15.03.2018].

wystarczająca, aby uznać, że akt seksualny nastąpił z naruszeniem omawianego artykułu.

Z biegiem lat art. 377 wywoływał liczne kontrowersje i został zakwestionowany w Sądzie Najwyższym. W 2001 r. Naz Foundation (India) Trust, organizacja pozarządowa, zakwestionowała Sekcję 377 w sądzie w Delhi, składając pozew o zezwolenie na homoseksualne relacje między dorosłymi, którzy wyrazili zgodę. Twierdzili oni, że sekcja 377 powinna mieć zastosowanie wyłącznie do stosunków homoseksualnych z udziałem nieletnich. Jednak w 2003 r. Sąd w Delhi oddalił sprawę, stwierdzając, że Naz Foundation nie ma w tej sprawie żadnego interesu prawnego. Fundacja Naz Alt odwołała się od tego wyroku do Sądu Najwyższego, który zgodził się z nimi. Doprowadziło to do historycznego wyroku wydanego w 2009 r., który zdepenalizował akty homoseksualne między dorosłymi. Ponadto niniejszy wyrok miał obowiązywać do czasu, gdy Parlament zdecyduje o zmianie sekcji 377¹¹.

Wyrok ten wywołał wiele kontrowersji. Głównym zarzutem był fakt, że orzeczenie sądu nie mogło w sposób wiążący zmienić ustawy, a jedynie Parlament posiada prerogatywę do wprowadzenia zmian w Kodeksie karnym Indii. Ostatecznie, 11 grudnia 2012 r. Sąd Najwyższy Indii w wyroku stwierdził, że prawo do zmiany ustawy przysługuje Parlamentowi, a nie Sądowi Najwyższemu, a zatem orzeczenie z 2009 r. było niekonstytucyjne. Sąd Najwyższy zalecił, aby Parlament zajął się tą sprawą, ponieważ tylko oni byli uprawnieni do zmiany obowiązujących przepisów¹². Wyrok ten stanowił podstawę do dekryminalizacji pozycji i zachowań osób transpłciowych, wobec których zanotowano znaczący wzrost przemocy¹³.

Przełomowym dla sytuacji osób transpłciowych w Indiach okazało się być orzeczenie Sądu Najwyższego w sprawie *National Legal Services Authority vs. Union of India* i inni¹⁴. W orzeczeniu wskazano, że rzadko, indyjskie społeczeństwo przeciwdziała lub stara się przeciwdziać urazom,

11 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Delhi z dnia 2 lipca 2009 r., WP(C) No. 7455/2001.

12 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2012 r., <http://supremecourtindia.nic.in/jonew/judis/41070.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

13 Zob. *Indian transgender activist resists molest by police officer, gets beaten up*, <https://www.gaystarnews.com/article/indian-transgender-activist-resists-molest-police-officer-gets-beaten040114/> [dostęp: 24.03.2018].

14 Wyrok Sadu Najwyższego Indii z dnia 15 kwietnia 2014 r. ws. *National Legal Services Authority v. Union of India* i inni, <http://supremecourtindia.nic.in/jonew/judis/41411.pdf> [dostęp: 15.03.2018].

agonii i bólowi, którego doświadczają członkowie społeczności transseksualnej i nie zwraca uwagi na przeżycia tych osób. Zdaniem sędziów Sądu Najwyższego, indyjskie społeczeństwa często wyśmiewa i dyskryminuje indyjskich transseksualistów w miejscach publicznych takie jak stacje kolejowe, szkoły, miejsca pracy, centra handlowe, teatry, szpitale, a osoby transpłciowe są odsunięte na boczny tor i traktowane jako nietykalne. Sąd zwrócił również uwagę, że moralna porażka leży w niechęci społeczeństwa do przyjęcia, iż istnieją różne tożsamości płciowe i sposoby na wyrażenie przynależności do określonej płci i że podejście mieszkańców musi zostać zmienione.

Skarżący wskazywali, że w związku z tym, że status ich płci nie jest rozpoznawany w prawie, spotykają się z aktami dyskryminacji, odsuwani są od wielu przywilejów, które przysługują innym obywatelom. Osoby transpłciowe, według skarżących, są niedopuszczanie do uczestnictwa w wydarzeniach społecznych i kulturalnych, nie mają odpowiedniego dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej i miejsc publicznych przez co zostaje naruszone ich konstytucyjne prawo równego dostępu do ochrony prawnej jak również prawa do głosowania, pracy, zdobywania uprawnień, co prowadzi do naruszenia art. 14, 16 i 21 Konstytucji Indii. Skarżący podnosili, że prawo do wyboru płci jest nierozdzielnie związane z prawem do godnego życia zagwarantowanego w art. 21 Konstytucji. W konkluzji, Sąd wskazał, że dyskryminacja ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową obejmuje wszelką dyskryminację, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie, które skutkuje unieważnieniem lub transpozycją równości przez prawo lub równą ochronę praw zagwarantowanych w ramach indyjskiej Konstytucji, oraz dlatego jest skłonny udzielać wskazówek w celu ochrony konstytucyjnych praw członków społeczności transseksualnej.

Na fali powyższego orzeczenia, w 2016 r. przedstawiono pod obrady indyjskiego parlamentu ustawę o osobach transseksualnych¹⁵. Celem ustawy jest zdefiniowanie osób transpłciowych, zapewnienie równości i zakazu dyskryminacji osób transpłciowych, uznanie prawne tożsamości seksualnej osób transpłciowych, wydawanie świadectw tożsamości osobom transpłciowym, wdrożenie kar za przestępstwa przeciwko osobom

¹⁵ Zob. *Legislative Brief. The Transgenders person (Protection of Rights) Bill, 2016*, <http://www.prsindia.org/uploads/media/Transgender/Brief-%20Transgender%20Persons%20bill,%202016.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

transpłciowych oraz zabezpieczenie mechanizmów rozpatrywania skarg osób transpłciowych.

Zgodnie z definicją ustawy, za osobę transseksualną uznaje się osobę, która nie jest w pełni ani mężczyzną, ani kobietą, składa się częściowo z płci męskiej i częściowo z płci żeńskiej lub nie jest ani kobietą, ani mężczyzną, których poczucie płci nie zgadza się z płcią przypisaną tej osobie w tym czasie urodzenia, i obejmuje trans-mężczyzn i trans-kobiet, osoby z różnymi płciami i *gender-queers*¹⁶. Osoba transpłciowa musi uzyskać certyfikatu tożsamości płciowej, aby organy administracji uznawały jej tożsamość płciową i aby w pełni korzystać z praw przyznanych w ustawie. Taki certyfikat byłby przyznawany przez Sędziego Rejonu na zalecenie komisji przesiewowej. Komisja składałaby się z oficera medycznego, psychologa lub psychiatry, powiatowego urzędnika ds. opieki społecznej, urzędnika rządowego i osoby transpłciowej. Jeśli po przyznaniu certyfikatu, osoba o niego się ubiegająca podda się operacyjnej bądź farmakologicznej zmiany płci powinna złożyć wniosek w tej samej Komisji o uaktualnienie wydanego certyfikatu. W przypadku otrzymania uaktualnionego certyfikatu, wnioskujący będzie uprawniony do zmiany imienia w akcie urodzenia oraz we wszystkich innych dokumentach, jakimi się posługuje.

Ustawa zabrania dyskryminacji osoby transpłciowej w obszarach takich jak edukacja, zatrudnienie i opieka zdrowotna. Żadna instytucja publiczna bądź prywatna nie może dyskryminować żadnej osoby transpłciowej w żadnej sprawie dotyczące zatrudnienia, w tym, między innymi, rekrutacji, awansu i innych związanych problemy. Ustawa nakłada na podmioty publiczne i prywatne obowiązek zapewnienia odpowiednich udogodnień osobom transpłciowym, a jednostki zatrudniające powyżej 100 osób mają obowiązek powołania oficera, który zajmie się przyjmowaniem i rozpatrywaniem skarg osób transseksualnych dotyczących warunków ich pracy. Ustawa wskazuje również, że żadna osoba transpłciowa nie może zostać rozdzielona od swoich rodziców i najbliższych na innej podstawie niż prawomocne orzeczenie sądu. Każda osoba transpłciowa ma prawo do przebywania w gospodarstwie domowym, w którym przebywają jej rodzice lub członkowie najbliższej rodziny, korzystania z gospodarstwa domowego i jego urządzeń w sposób zapewniający poszanowanie jej praw oraz prawo do ochrony przed wykluczenie z gospodarstwa domowego. W przypadku, gdy rodzice bądź inni

¹⁶ Ustawa o osobach transseksualnych, <http://www.prsindia.org/uploads/media/Transgender/Transgender%20Persons%20Bill,%202016.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

opiekunowie nie są w stanie zapewnić osobie transpłciowej odpowiedniej opieki, sąd może skierować taką osobę do Centrum Rehabilitacji.

Wszystkie instytucje edukacyjne finansowane lub uznawane przez rząd mają obowiązek zapewnienia edukacji, w tym możliwość uprawiania sportu osobom transpłciowym na równych zasadach z innymi. Rząd jest zobowiązany do stworzenia i realizacji programów pomocowych dla osób transpłciowych, w tym przede wszystkim wspierających samorozwój i samozatrudnienie.

Na mocy ustawy powołana ma być Krajowa Komisja ds. osób transseksualnych. Ma ona doradzać rządowi centralnemu w zakresie formułowania polityk, programów, ustawodawstwa i projektów dotyczących osób transpłciowych, monitorować wpływ polityk i programów realizowanych w celu osiągnięcia równości i zapewnienia pełnego uczestnictwa osób transpłciowych w życiu publicznym, koordynować działania wszystkich departamentów rządowych i organizacji pozarządowych, które zajmują się sprawami osób transpłciowych oraz wykonywać inne zadania zlecone przez administrację rządową.

Przestępstwa takie jak zmuszanie osoby transpłciowej do zebrania, wykonywania innych prac przymusowych niż tych nałożonych przez rząd, odmawianie dostępu do miejsca publicznego lub utrudnianie korzystania z niego, zmuszenie do opuszczenia gospodarstwa domowego lub innego miejsca stałego pobytu, przemoc fizyczna i seksualna, nadużycia gospodarcze zagrożone będą karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do nawet dwóch lat i karą grzywny.

Ustawa wciąż oczekuje na przyjęcie przez parlament i ogłoszenie. Jednocześnie już w trakcie procesu ustawodawczego postulowano zmiany niektórych przepisów ustawy i wytykano nieścisłości. Stały Komitet Ministerstwa Sprawiedliwości Społecznej zalecił włączenie do projektu ustawy terminu „osób z przymiotami różnych płci” w celu włączenia pod ustawę osób, których poczucie seksualności znacząco różni się od pozostałych, zagwarantowania parytetów w szkolnictwie i instytucjach społecznych, podobnie jak to ma miejsce w stosunku do różnych kast oraz uznanie praw obywatelskich oraz prawa do małżeństwa, adopcji, związków partnerskich i rozwodów¹⁷. Wskazuje się również, że w projekcie ustawy używa się takich terminów jak

¹⁷ Zob. *Standing Committee Report Summary The Transgender Persons (Protection of Rights) Bill, 2016*, <http://www.prsindia.org/uploads/media/Transgender/SCR%20Summary-%20Transgender%20Rights%20Bill,%202016.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

trans-mężczyzna, trans-kobieta i *gender-queers* bez ich ustawowego zdefiniowania, co więcej niektóre obowiązujące obecnie prawa karne i osobiste uznają jedynie płeć „mężczyzny” i „kobiety”, nie jest jasne, w jaki sposób takie przepisy miałyby zastosowanie do osób transpłciowych, które mogą nie identyfikować się z żadną z dwóch płci¹⁸. Krytycy projektu ustawy wskazują również na znacznie węższy zakres definicji osób transpłciowych w projekcie ustawy niż w omówionym powyżej orzeczeniu Sądu Najwyższego Indii (osoba, której tożsamość seksualna nie zgadza się z płcią wpisaną w akcie urodzenia)¹⁹. Co więcej projekt ustawy nie zakłada żadnej ścieżki odwoławczej w przypadku odmowy wydania certyfikatu tożsamości płciowej.

Niezależnie od zmian jakie wprowadza się na gruncie prawa stanowionego, *shemale* odgrywają szczególnie istotną rolę w stosunkach społeczno-kulturalnych.

2. Społeczne znaczenie *she-male*

Wzmianki o osobach *hirjas* można znaleźć w wielu tekstach silnie zakorzenionych w największych religiach Indii – Hinduizmie, Janizmie i Buddyzmie. Księgi Wedyjskie wskazują, że jednostka może przynależać do trzech różnych kategorii płciowych, w podobnym tonie wyrażają się twórcy Kama Sutry, dokonując podziału płci na *pums-prakri* (męska natura), *stri-prakrti* (kobieca natura) i *tritiya-prakrti* (trzecia natura)²⁰. *Manu Smriti*, fundament hinduskiego prawa również wskazuje na biologiczne różnice pomiędzy trzema płciami, pod względem językowym rozróżnienia dokonują indyjskie sanskrypty²¹.

Największe indyjskie dzieła literacie, *Ramayana* i *Mahabharata* również wspominają o istnieniu trzeciej płci. Niektóre wersje *Ramayany* opowiadają

18 Zob. *The Transgender Persons (Protection of Rights) Bill, 2016, Highlights of the Bill*, <http://www.prsindia.org/billtrack/the-transgender-persons-protection-of-rights-bill-2016-4360/> [dostęp: 24.03.2018].

19 Zob. *Legislative Brief. The Transgender Persons (Protection of Rights) Bill, 2016*, <http://www.prsindia.org/uploads/media/Transgender/Brief-%20Transgender%20Persons%20bill,%202016.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

20 Zob. P. Sharma, *Historical background and legal status of third gender in Indian society*, IRJEES, volume 2, issue 12, grudzień 2012, <http://euroasiapub.org/historical-background-and-legal-status-of-third-gender-in-indian-society/> [dostęp: 15.03.2018].

21 *Ibidem*.

o bohaterze Rama, który udaje się na wygnanie do lasu. W połowie drogi odkrywa, że większość ludzi z jego rodzinnego miasta, Ayodhya, podała za nim. Powiedział im: „Mężczyźni i kobiety, zawróćcie”, a wraz z nimi ci, którzy nie byli ani „mężczyznami, ani kobietami”, nie wiedzieli, co robić, więc zostali. Kiedy Rama powrócił z wygnania kilka lat później, odkrył ich jeszcze tam i pobłogosławił ich, mówiąc, że będzie dzień, kiedy będą rządzić światem²². Niektóre wersje *Ramayamy* opowiadają, że Rama obdarował ich mocą udzielania błogosławieństw innym w pomyślnych okazjach, takich jak poród i małżeństwo, a także w inauguracyjnych funkcjach, które, jak sądzi się, stanowią scenę dla zwyczaju *Badhai*, w którym *hirjas* śpiewają, tańczą i udzielają błogosławieństw²³.

Aravan, syn Arjuna i Nagakanya w *Mahabharacie*, składa ofiarę Bogini Kali, aby zapewnić zwycięstwo Pandawów w wojnie Kuruszetra, jedynym warunkiem, jaki stworzył, było spędzić ostatnią noc swojego życia w małżeństwie. Ponieważ żadna kobieta nie była gotowa poślubić kogoś, kto był skazany na śmierć, Kryszna przyjmuje postać pięknej kobiety o imieniu Mohini i poślubia go. *Hijras* z Tamil Nadu uważają Aravan za ich protoplastę i nazywają siebie Aravanis²⁴.

W buddyjskiej *Vinaya*, skodyfikowanej w obecnej formie około II wieku p.n.e, która została przekazana przez ustną tradycję samego Buddy, istnieją cztery główne kategorie płci: mężczyźni, kobiety, *ubhafbayanjanaka* (osoby o podwójnym charakterze seksualnym) i *pandaka* (ludzie o różnych nienormatywnych naturach seksualnych, być może pierwotnie oznaczający niedostatek męskiej zdolności seksualnej). W miarę rozwoju tradycji *Vinaya*, termin *pandaka* odnosił się do szerokiej trzeciej kategorii płci, która obejmowała między płciami mężczyzn i kobiety o cechach fizycznych i / lub behawioralnych, które były uważane za niezgodne z naturalnymi cechami mężczyzny i kobiety²⁵.

Hijras odgrywał także znaczącą rolę na królewskich dworach świata islamu, szczególnie w imperiach Ottomańskich i rządach Mogołów w średniowiecznych Indiach. Choć historycznie, *hijras* / osoby transpłciowe odegrały znaczącą rolę, wraz z nadejściem rządów kolonialnych od XVIII wieku, sytuacja zmieniła się drastycznie.

22 *Ibidem*.

23 Wyrok Sadu Najwyższego Indii z dnia 15 kwietnia 2014 r..., *op. cit.*

24 *Ibidem*.

25 P. Sharma, *Historical background...*, *op. cit.*

Obecnie dyskryminacja osób transpłciowych w Indiach jest znaczącym społecznie problemem. Z uwagi na ich przymusowe wyłączenie z życia publicznego, zbierają się oni w swoich własnych środowiskach, odcięci od swojej rodziny i pierwotnej kasty, która w Indiach ma dominujące znaczenie. Zarabiają na życie tańcząc w domach panien młodych (2–3 dni po uroczystych zaślubinach) bądź prostytuują się na ulicach. Hindusi wierzą, że *hirjas* mają niezwykły dar, który pozwala im „wyczuć”, w którym domu mieszkańcy świętują zamążpójście córki czy urodzenie się dziecka. Prawda jest taka, że w podzielonym na kasty indyjskim społeczeństwie nie łatwo jest ukryć taką uroczystość, a *hirjas* płacą służbie, drobnym sprzedawcom czy strażnikom posesji za takie informacje. Tradycyjnianie od 5 do 9 *hirjas* tańczy na posesji świeżo upieczonej panny młodej grając na bębnach, harmonijce i zbierając datki. W bardziej konserwatywnych rodzinach, panna młoda patrzy na całe przedstawienie z pewnej odległości, gdyż wierzy ona, że przebywanie w zbyt bliskiej odległości od *hirjas* może pozbawić ją szans na syna.

Hirjas tańczą, rozbierają się i samo okaleczają przed domem, w którym świętuje się ważne wydarzenie w życiu, dopóki nie zostaną opłaceni. Po otrzymaniu zapłaty, wystawiają rachunek, na którym widnieje kwota zapłaty oraz który ma chronić przed najściem kolejnej, niestowarzyszonej grupy *hirjas*. Ten proceder, chociaż budzi sprzeciw dużej części ludności, a swoich charakterem przypomina raczej wyłudzenie haraczu niż oddanie tradycji Ramayany, nie jest dostatecznie potępiony przez władze. Powód jest prosty – policjanci czy strażnicy miejscy sami obawiają się kłąt, które mogą rzucić *hirjas*, w związku z czym nie chcą jawnie przeciwko nim występować. *Hirjas* otwarcie przyznają się do dobrych stosunków z przedstawicielami władzy, tych współpracujących z nimi obdarzają życzeniami i błogosławieństwem, wstawiają się za ich awansami u licznych hinduskich bogów, przekonują, że dzięki ich wstawiennictwu, spłodzą oni synów bądź kilkoro dzieci²⁶.

Il. 1. Ulotka *hirjas* z zapłaconą kwotą oraz podpisem władz stowarzyszenia

²⁶ Zob. S. Nanda, *Neither man not a women. Hirjas of India.*, Kanada 1999 r., s. 7.

Odrębnym sposobem pozyskiwania funduszy przez *hirjas* jest uprawianie prostytucji. Często można spotkać ich przed bramkami na indyjskich autostradach. Zaczepiają kierowców oferując usług seksualne za opłatą, gdy ci nie są chętni z nich korzystać – przebijają opony bądź rysują samochody. W związku z tym, wielu kierowców szczególnie tych jeżdżących zawodowo, płaci *hirjas* raczej za bezpieczeństwo niż usługi. Wszystko to dzieje się przed oczami policjantów i żołnierzy, którzy ochraniają punkty poboru opłat na autostradach. Pomysł *hirjas* jako „żony” (zwykłych mężczyzn) i prostytutki oczywiście jest sprzeczny z ich twierdzeniami, że są ascetami lub mnichami religijnymi innych światów, to znaczy, ludzie, którzy wyrzekli się aktywności seksualnej²⁷. W tym konflikcie między szacunkiem należnym ascetom a rzeczywistością opartej na pożądaniu i relacjach seksualnych występujących wśród ascetów, *hirjas* nie są sami. Ascetycy zawsze byli traktowani ze sceptycyzmem w społeczeństwie indyjskim i pojęcie „fałszywego ascetyka” – tych, którzy udają ascetów w celu zaspokojenia ich pożądania obecne jest w hinduskiej mitologii. To wyjaśnia zachowanie niektórych członków widowni podczas występów *hirjas* którzy rzucają wyzwanie autentyczności hidżry, podnosząc spódnicę, aby je zobaczyć²⁸.

Grupy *hirjas* są magnesem, który przyciąga ludzi o różnej tożsamości seksualnej, których na Zachodzie odróżnia się jako eunuchów, homoseksualistów, transseksualistów, hermafrodytów czy transwestytów. Rola *hirjas* jest tak głęboko zakorzeniona w indyjskiej kulturze, że może pomieścić szeroki zakres osobowości i potrzeb seksualnych²⁹.

Jednocześnie, pomimo że *hirjas* zmagają się z dyskryminacją, wciąż obecni są mężczyźni, którzy udają *hirjas*, aby tańcem i śpiewem zarabiać na życie. W społeczeństwie panuje jednak przekonanie, że tylko prawdziwi *hirjas* mają dar od udzielania błogosławieństw i rzucania bogów, który pochodzi wprost od bogów³⁰.

Społeczeństwo *hirjas* jest zorganizowane jako gmina: członkowie wnoszą swój wkład w części lub całości ich zarobków z przeznaczeniem na potrzeby gospodarstwa domowego, a mogą również przyczynić się społeczności poprzez pomoc w pracach domowych, w zamian otrzymują

27 *Ibidem*, s. 11.

28 *Ibidem*, s. 11.

29 *Ibidem*, s. 19.

30 *Ibidem*, s. 11.

dach nad głową, żywność, ochronę przed policją i agresją innych członków społeczeństwa oraz miejsce prowadzenia działalności³¹. Niezwykle ważny jest również aspekt społeczny – *hirjas* często są wyrzucani bądź sami odchodzą z własnych rodzin i kast, a poczucie wspólnoty jest niezwykle ważne dla społeczeństwa indyjskiego. Przynależność do określonej grupy buduje nie tylko wizerunek mieszkańców Indii, ale przede wszystkim jest symbolem wyznawanych wartości, statusu majątkowego, przynależności religijnej i językowej.

Każdy dom *hirjas* posiada swojego lidera zwanego *naik*, który spotyka na szczeblu krajowym aby wraz z innymi *naik* wypracować wspólne stanowisko wobec rządu bądź aktualnych wydarzeń politycznych i społecznych, ale również aby zorganizować wspólne uroczystości³².

Hirjas są też obecni w najważniejszej części kulturalnego życia mieszkańców Indii – filmie. *Hirjas* były przedstawiane na ekranie w kinie indyjskim od jego powstania, historycznie jako postacie komiczne. Znaczący zwrot nastąpił w 1974 roku, kiedy prawdziwi *hirjas* pojawili się podczas sekwencji pieśni i tańca w Kunwaara Baap. Od tego czasu *hirjas* były wielokrotnie obecni na dużym ekranie³³. *Hirjas* obecni są również w literaturze – jednym z głównych bohaterów powieści Khushwanta Singha, Delhi, Bhagmati jest *hirjas*. Zarabia na życie jako pół-prostytutka i jest poszukiwana w dyplomatycznych kręgach miasta. Vijay TV's Ippadikku Rose, spektakl tamilski prowadzony przez podyplomową, wykształconą kobietę transpłciową Rose, to bardzo dobrze działający program, który omawia różne problemy młodzieży w Tamil Nadu.

Z drugiej strony, *hirjas* bez wątpienia są wykluczeni społecznie, dyskryminowani przez najbliższe otoczenie. Doznają agresji fizycznej, słownej,

31 *Ibidem*, s. 39.

32 *Ibidem*, s. 40.

33 W hinduskim filmie Amar Akbar Anthony (1977) pojawiają się *hirjas*, którzy towarzyszą jednemu z bohaterów, Akbarowi (Rishi Kapoor). Jednym z pierwszych sympatycznych portretów *hirjas* był Bombaj Mani Ratnam (1995). Woda Deepa Mehta przedstawia *hirjas* postać „Gulabi” (w tej roli Raghubir Yadav), która podjęła się wprowadzenia prostytutek, wygnanych wdów z Varanasi do prostytucji. Krótko *hirjas* pojawiają się w filmie Gurinder Chadha 2004 *Bride & Prejudice*, śpiewającym do przyszłej panny młodej na rynku. Film hinduski z 1997 roku Darmiana: In Between, wyreżyserowany i napisany wspólnie przez Kalpana Lajmi, oparty jest na temacie Hijry, w którym powstała fikcyjna historia aktorki niosącej syna, który okazuje się nijaki. Jogwa, film Marathi z 2009 roku, przedstawia historię człowieka zmuszonego do bycia *hirjas*.

padają ofiarami molestowań i gwałtów, często ich najbliżsi nie rozumieją co dzieje się z ich dziećmi czy rodzeństwem i sami przyczyniają się do ich krzywdy. Wielu *hirjas* jest prześladowanych w szkołach, w związku z tym niewielu z nich posiada chociażby podstawową edukację³⁴.

3. Przestrzeganie praw osób transpłciowych w Indiach

Jak wskazują twórcy 43. raportu Ministerstwa sprawiedliwości społecznej „historyczna zmiana jest w toku, a osoby transseksualnej nie są osamotnione w swojej walce o zaprzestanie przemocy i dyskryminacji. To wspólna walka. *Transgender* nie jest anomalią. Jest wyrazem różnorodności ludzkiej. Podczas gdy nie ma nic złego w byciu gejem, lesbijką, biseksualistą, transseksualistą, interseksualistą czy heteroseksualistą – jest ich najwięcej, wstyd i hańba powinna dotknąć homofobów, transfobów i bigotów”³⁵. To jeden z niewielu tak wyraźnych przejawów obrony praw osób transseksualnych, pochodzący w dodatku od przedstawicieli władz centralnych. Niestety, w codziennym życiu osoby transpłciowe spotykają się z dyskryminacją i agresją, są wykluczone ze społeczeństwa i żyją w ciągłym strachu.

Dużą rolę w postrzeganiu *hirjas* w społeczeństwie odgrywają media. Brak reprezentantów środowiska osób transpłciowych w tej branży, powoduje, że media powielają krzywdzące stereotypy, które uznawane są przez większość społeczeństwa za prawdziwe, w myśl zasady, że media powinny odzwierciedlać rzeczywiste zdarzenia³⁶. Indyjskie media wielokrotnie pokazywały społeczność *hirjas* w komicznym świetle, rzadko kiedy zdarza się, żeby rzeczywiście i z uwagą pochyliły się na ich potrzebach³⁷.

34 Zob. G. Prabhu, *Writing a Life Between Gender Lines. Conversations with A. Revathi about Her Autobiography The Truth About Me: A Hijra Life Story*, <http://eprints.manipal.edu/139765/1/WIC-Prabhu.pdf> [dostęp: 16.03.2018].

35 Zob. *Standing Committee of Social Justice and Empowerment, Ministry of Social Justice and Empowerment. 43. Report on the Transgender Persons (Protection of Rights) Bill*, <http://www.prsindia.org/uploads/media/Transgender/SCR%20Transgender%20Persons%20Bll%202016.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

36 Zob. P. Kaur, *Human rights violation against LGTB people in India: need for introspection*, https://yir.co.in/wp-content/uploads/2017/01/Pushpinder_kaur-1.compressed.pdf [dostęp: 25.03.2018].

37 *Ibidem*.

Brak świadomości zagrożeń i odpowiedniej opieki zdrowotnej wśród osób transpłciowych skutkuje wysokim odsetkiem osób zarażonych wirusem HIV i innych chorób wenerycznych. Szacuje się, że od 17 do 41% członków tej społeczności jest nosicielem HIV³⁸. Sam fakt tak dużych rozbieżności pomiędzy wynikami badań świadczy o tym, że osoby transpłciowe nie mają odpowiedniej opieki medycznej. Badanie przeprowadzone w klinice w Mumbai na obecność chorób przenoszonych drogą płciową wykazało, że HIV zarażonych jest ok. 68% członków społeczności *hirjas*, a kiła występuje wśród 57% osób transpłciowych.

W południowych Indiach badanie udowodniło wysoką seroprewalencję HIV (18,1%) i częstość występowania kiły (13,6%) wśród *hirjas*³⁹. Wśród czynników, które mają wpływ na tak wysoki odsetek osób zarażonych chorobami wenerycznymi wymienia się m.in. brak dostępu do odpowiedniej edukacji, analfabetyzm wielu członków społeczeństwa, wykluczenie społeczne, które stanowi barierę w dostępie do opieki zdrowotnej⁴⁰. Niewiele jest badań dotyczących zdrowia psychicznego osób transpłciowych, jednak organizacje pozarządowe wskazują, że szczególnie młodzież staje przed wieloma wyzwaniem w zakresie pogodzenia się ze swoją tożsamością płciową, ekspresją seksualną, które są przeciwstawne do wpajanych im przez rodzinę i społeczeństwo tradycyjnych wzorców płci. Mają problemy z własnym strachem i wstydem, homofobią, ujawnieniem bądź trzymaniem w tajemnicy swojej tożsamości, strachem przed utratą bliskich i wykluczeniem społecznym⁴¹.

Łamanie praw człowieka członków mniejszości seksualnych, w tym społeczności transseksualnych w Indiach, zostały szeroko udokumentowane. Większość rodzin nie akceptuje, kiedy ich synowie zaczynają zachowywać się w sposób uznany za żeński lub niewłaściwy dla oczekiwanej roli płciowej. W związku z tym członkowie rodziny mogą grozić, karcić lub nawet atakować ich syna / rodzeństwo za zachowania lub ubierania się jak dziewczyna lub kobieta. Niektórzy rodzice od razu wyrzucają lub eksmitują własne dziecko za przekroczenie przepisanych norm płci w społeczeństwie i niespełnianie ról oczekiwanych od męskiego dziecka.

38 Zob. *Hirjas/transgender women in India: HIV, human rights and social exclusion*, http://www.undp.org/content/dam/india/docs/hirjas_transgender_in_india_hiv_human_rights_and_social_exclusion.pdf [dostęp: 25.03.2018].

39 *Ibidem*.

40 *Ibidem*.

41 *Ibidem*.

Konsekwencją jest niemożność późniejszego ubiegania się o udział w nieruchomości bądź spadku, który w normalnych okolicznościach normalnie by im się należał.

Niektórzy członkowie społeczeństwa wysmiewają ludzi o różnej płci, ponieważ są „inni”, a nawet są wobec nich wrogo nastawieni. Zdarzają się również przypadki fizycznego nękania i obelg słownych, wymuszania seksu i pieniędzy. Brak skutecznej ochrony ze strony policji sprawia, że *hirjas* są łatwym obiektem wszelkich wyłudzeń i agresji seksualnej. W 2009 r. 44% społeczności *hirjas* zgłosiło na policję przestępstwo fizycznego nękania, 56% słownego obrażenia, 31% z nich padło ofiarą szantażu a zagrożenie życia zgłosiło 24% z nich⁴².

Ogromna większość *hirjas* stwierdza, że doświadcza nienawiści ze strony policji, takiej jak szantaże, rzucane w ich stronę wulgaryzmy, agresję i inne niedopuszczalne zachowania⁴³. Z uwagi na stygmatyzację, która ich dotyka, nie mają oni możliwości zatrudnienia, są wyrzucani ze szkół, uprawiają prostytutkę i żebractwo⁴⁴. Nawet, kiedy uda im się zdobyć pracę, najczęściej są z niej wyrzucani pod pozorem psucia atmosfery pracy z uwagi na swoje specyficzne zachowania czy sposób ubioru, często doświadczają również przemocy fizycznej i psychicznej w miejscu pracy⁴⁵.

Mniejszości seksualne nie mają swojej reprezentacji w parlamencie, władzach centralnych i samorządowych ani w partiach politycznych. Co więcej, wciąż w trakcie wyborów, kandydaci mogą przy składaniu swojej aplikacji wybrać jedynie płć męską lub żeńską, w związku z czym wielu *hirjas* odmawia zgłoszenia swojej kandydatury. Zdarza się również, że w przypadku wybrania płci żeńskiej, nawet w przypadku wyboru danego kandydata są oni następnie odwoływani pod zarzutem popełnienia oszustwa wyborczego⁴⁶.

Hirjas są również obiektem ataków w publicznej przestrzeni. Niemal każdego dnia przechodnie znęcają się nad nimi fizycznie i psychicznie, rzucają w kierunku do nich wulgaryzmami, dochodzi do pobic

42 *Ibidem*.

43 Zob. S. Mal, *Let us to live: social exclusion of Hirja community*, „Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities” 2015, Vol. 5, No. 4, s. 108–117.

44 *Ibidem*.

45 *Ibidem*.

46 Zob. *Humans rights violation against the Transgendered Community: A PUCL Report*, styczeń 2014, <http://www.pucl.org/Topics/Gender/2004/transgender.htm> [dostęp: 25.03.2018].

i gwałtów⁴⁷. Doznają publicznych upokorzeń ze strony funkcjonariuszy publicznych, kiedy ośmielają się zwrócić się do nich o pomoc. Łatwo stają się ofiarami kradzieży, szantaży, włamań, również w świetle dnia, a znieważone w tym zakresie społeczeństwo pozostaje obojętne⁴⁸.

W przeprowadzonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych badaniach, wskazuje się, że indeks nierówności płci w Indiach jest niezwykle wysoki i wynosi ponad 70%. Indeks nierówności płci koncentruje się na krytycznych kwestiach osiągnięć edukacyjnych, ekonomicznych i partycypacji politycznej, kwestie dotyczące zdrowia reprodukcyjnego oraz uwzględnianie nakładających się nierówności na poziomie krajowym⁴⁹.

Bez wątpienia jednak, stosunek władz i społeczeństwa do *hirjas* się zmienia. W niektórych miejscach w Indiach otwierane są publiczne toalety dedykowane transseksualistą⁵⁰, w 2017 r. *hirjas* po raz pierwszy pojawiła się na okładce magazynu mody, w tym samym roku jednostki rządowe rozpoczęły zatrudnianie osób transpłciowych, organizowane są zawody sportowe dla transseksualistów, zapraszani są oni na najlepsze uczelnie w celu wygłoszenia referatów, a w 2016 r. w Mombaju po raz pierwszy doszło do małżeństwa z *hirjas*⁵¹.

4. Podsumowanie

Pozycja społeczna osób transpłciowych w Indiach to wynik setek lat indyjskich tradycji. Chociaż w kulturze i sztuce obecni są od zarania dziejów, wciąż będący uczestnikami najważniejszych wydarzeń w życiu

47 Zob. *Humans rights violations against sexuality minorities in India, A PUCL-K fact-finding report about Bangalore*, <http://www.pucl.org/Topics/Gender/2003/sexual-minorities.pdf> [dostęp: 25.03.2018].

48 *Ibidem*.

49 Zob. A Gaye, J. Klugman, M. Kovacevic, S. Twigg, E. Zambrano, *Measuring Key Disparities in Human Development: The Gender Inequality Index*, http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2010_46.pdf [dostęp: 25.03.2018].

50 Zob. D. Avery, *Transgender bathrooms opened in Central India*, <http://www.newnownext.com/india-transgender-bathrooms/10/2017/> [dostęp: 25.03.2018].

51 Zob. *Here are nine transgender stories that prove India is doing its best to ensure social equality*, <https://www.indiatimes.com/news/india/here-are-nine-transgender-stories-that-prove-india-is-doing-its-best-to-ensure-social-equality-325568.html> [dostęp: 25.03.2018].

indyjskich rodzin, na co dzień doświadczają przemocy i dyskryminacji ze strony społeczeństwa. Duży rozdźwięk pomiędzy tym, z jaką estymą i szacunkiem traktuje się *hirjas* w trakcie tradycyjnych ceremonii, a tym co ich spotyka w codziennym życiu wbrew pozorom nie wpływa pozytywnie na ich funkcjonowanie w społeczeństwie. Pomimo znaczących zmian w prawie i przełomowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, indyjskie społeczeństwo wciąż nie akceptuje *hirjas* w swoich rodzinach i pracy. Wydaje się, że nastawienie funkcjonariuszy publicznych i brak wyraźnego społecznego poparcia osób transpłciowych przez najbliższe lata jedynie pogorszy sytuację *hirjas*.

Procedowana w indyjskim parlamencie ustawa co prawda nie jest idealna, ale stanowi dobry przyczynek do dalszej dyskusji na temat praw osób transpłciowych w Indiach. Wydaje się jednak, że aby zapewnić im większą swobodę, przede wszystkim należy dążyć do uchylecia art. 377 kodeksu karnego. Bez jego zmiany, uchylecia lub powszechnie zmienionej linii orzeczniczej, sytuacja osób transseksualnych w Indiach nie ulegnie zmianie. Zmiana prawa wyborczego z kolei umożliwi im pełnoprawny udział w życiu publicznym i zdecydowanie przyczyni się do promocji pozytywnych zachowań wobec *hirjas*. Indie powinny wprowadzić w życie projekty edukacyjne i zdrowotne, aby zapewnić opiekę przede wszystkim młodzieży i dzieciom, które odkrywają własną tożsamość seksualną, aby zapewnić kontynuowanie ich edukacji oraz propagować bezpieczne zachowania seksualne.

Bibliografia

- Avery D., *Transgender bathrooms opened in Central India*, <http://www.newnownext.com/india-transgender-bathrooms/10/2017/> [dostęp: 25.03.2018].
- Indian transgender activist resists molest by police officer, gets beaten up*, <https://www.gaystarnews.com/article/indian-transgender-activist-resists-molest-police-officer-gets-beaten040114/> [dostęp: 24.03.2018].
- Kaur P., *Human rights violation against LGTB people in India: need for introspection*, https://yir.co.in/wp-content/uploads/2017/01/Pushpinder_kaur-1.compressed.pdf [dostęp: 25.03.2018].
- Legislative Brief. The Transgender person (Protection of Rights) Bill, 2016*, <http://www.prsindia.org/uploads/media/Transgender/Brief-%20Transgender%20Persons%20bill,%202016.pdf> [dostęp: 24.03.2018].

- Mal S., *Let us to live: social exclusion of Hirja community*, „Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities” 2015, Vol. 5, No. 4, s. 108–117.
- Nanda S., *Neither man nor a woman. Hijras of India*, Kanada 1999.
- Prabhu G., *Writing a Life Between Gender Lines. Conversations with A. Revathi about Her Autobiography The Truth About Me: A Hijra Life Story*, <http://eprints.manipal.edu/139765/1/WIC-Prabhu.pdf> [dostęp: 16.03.2018].
- Sękowski-Kozłowska, R. Wieruszowski, *Komentarz do art. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*, [w:] R. Wieruszowski (red.), *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Shaarma P., *Historical background and legal status of third gender in Indian society*, IRJEES, volume 2, issue 12, grudzień 2012, <http://euroasia-pub.org/historical-background-and-legal-status-of-third-gender-in-indian-society/> [dostęp: 15.03.2018].

ABSTRAKT

POZYCJA PRAWNA I SPOŁECZNA SHE-MALE W INDIACH

Zgodnie z definicją zawartą w English Oxford Living Dictionary pojęcie *she-male* oznacza pasywną męską osobę homoseksualną bądź hermafrodytę. W Indiach osoby transpłciowe są prawnie rozpoznawaną trzecią płcią. Jednocześnie z jednej strony ich pozycja społeczna jest bardzo wysoka – obdarzani są szacunkiem, biorą udział w najważniejszych w życiu Indusów rytuałach, a pozostali mieszkańcy Indii często się ich obawiają, ponieważ ich niecodzienne zachowanie może przynieść hańbę rodzinie. Z drugiej strony jest to grupa wykluczona społecznie, często faktycznie pozbawiona prawa do opieki zdrowotnej czy prawa do edukacji. Niniejszy artykuł ma za zadanie przybliżyć polskiemu czytelnikowi regulacje prawne dotyczące osób transpłciowych w Indiach oraz ich pozycję społeczną. Ponadto, zbadane zostanie również faktyczne przestrzeganie praw tych osób oraz omówione zostaną najbardziej aktualne raporty niezależnych organizacji chroniących prawa człowieka w tym zakresie.

SŁOWA KLUCZOWE: Indie, prawa człowieka, dyskryminacja, transseksualiści, trzecia płeć.
